

ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: НАСЛІДКИ ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

ВОЛИНЕЦЬ Руслан Анатолійович - кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права та кримінології юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 343.98(477)

В статті на основі аналізу наукових робіт досліджуються питання, стосовно юридичної оцінки наслідків дій, спрямованих на порушення бюджетного законодавства України та їх впливу на кваліфікацію таких дій особою.

Ключові слова: порушення бюджетного законодавства, наслідки, формальний склад злочину.

Характеризуючи об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч. 1 ст. 210 КК України, слід зазначити, що всі його п'ять форм (нецільове використання бюджетних коштів, ...; здійснення видатків бюджету без встановлених бюджетних призначень, ...; здійснення видатків бюджету з перевищенням бюджетних призначень, ...; надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень, ...; надання кредитів з бюджету з перевищенням бюджетних призначень, ...) становлять собою виключно дії, жодна з них не може бути вчинена шляхом бездіяльності. Злочинним та закінченим кожне з цих діянь вважається з моменту вчинення будь-якого з них, якщо їх предметом були бюджетні кошти у великому (ч. 1 ст. 210 КК України) чи особливо великому (ч. 2 ст. 210 КК України) розмірі. Згідно з приміткою до ст. 210 КК України, великим розміром бюджетних коштів вважається сума, що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (п. 2), а особливо великим розміром бюджетних коштів вважається сума, що в три тисячі і більше разів пере-

вищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (п. 3).

Обов'язковою ознакою складу розглянутого злочину є його предмет, а саме, бюджетні кошти у відповідному розмірі. Звідси випливає, що вчинення зазначених вище дій з коштами в обсязі, який не становить таких розмірів, є адміністративним правопорушенням, відповідальність за яке передбачена ст. 164-12 КпАП України.

У юридичній літературі висловлювались різні точки зору з приводу визначення наслідків порушення бюджетного законодавства України та їх впливу на кримінально-правову кваліфікацію дій винної особи, а звідси, закономірно, поставало питання і про визначення моменту з якого розглядуваний злочин слід вважати закінченим, незалежно від форми його вчинення.

Так, зокрема, П.П. Андрушко з приводу кримінально-правової кваліфікації дій винної особи у разі вчинення нею діяння пов'язаного з порушенням бюджетного законодавства, зазначав «Коли бюджетні кошти були предметом декількох різних за своїм змістом порушень законодавства про бюджетну систему (наприклад, мали місце використання цих коштів усупереч їх цільовому призначенню, в обсягах, що перевищують затвержені межі видатків тощо), а великий розмір таких коштів утворюється лише «за сукупністю» цих порушень, розглядати останні як єдине порушення законодавства про бюджетну систему України можна лише за наявності ознак продо-

вжуваного злочину. Про такий злочин свідчитиме, зокрема наявність єдиного умислу на вчинення декількох порушень законодавства про бюджетну систему, предметом яких були бюджетні кошти у великому розмірі. Те саме стосується й декількох порушень законодавства про бюджетну систему України, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах [1, с. 31].

Аналізуючи дане питання, П.П. Андрушко також стверджував, що наслідки порушення законодавства про бюджетну систему України перебувають за межами складу даного злочину, а тому повинні враховуватись при визначенні міри покарання за вчинений злочин, а в необхідних випадках – одержувати самостійну кримінально-правову кваліфікацію. Зокрема, заподіяння шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, або інтересам юридичних осіб, або державним чи громадським інтересам повинно кваліфікуватись залежно від розміру заподіяної шкоди за ст.364 чи ст. 365 КК України [2, с. 421].

З урахуванням специфіки конструкції об'єктивної сторони розглядуваного злочину, на думку автора, цілком виправданою є позиція О.О. Дудорова, який зазначав, що якщо службовій особі не вдалося використати бюджетні кошти усупереч їх цільовому призначенню або в обсягах, що перевищують затверджені межі видатків, наприклад, через те, що орган Державного казначейства, перевібивши платіжне доручення і підтвердні документи, відмовився оплатити рахунок розпорядника або одержувача бюджетних коштів, вчинене за спрямованістю умислу необхідно кваліфікувати за відповідними частинами ст. 15, ст. 210 КК як замах на вчинення злочину. З урахуванням того, що в Україні застосовується казначейська форма обслуговування державного і місцевих бюджетів, видання керівником бюджетної установи наказу про використання бюджетних коштів усупереч їх цільовому призначенню або в обсягах, що перевищують затверджені межі видатків, не виходить за рамки умисного створення умов для вчинення злочинів, а тому

має розглядатись не як замах, а як готування до злочину, передбаченого ч. 2 ст. 210 КК України. За готування до злочину, передбаченого ч. 1 ст. 210 КК України, кримінальна відповідальність відсутня [3, с. 585].

П.П. Андрушко вважає дещо по-іншому, так він зазначає, що вчинення службовою особою діяння, спрямованого на порушення законодавства про бюджетну систему (наприклад, видання наказу про використання бюджетних коштів у великих розмірах усупереч їх цільовому призначенню), якщо таке порушення не сталося з незалежних від неї обставин, слід кваліфікувати як замах на вчинення злочину [2, с. 421].

Проаналізувавши зазначені позиції та враховуючи встановлений законодавством порядок здійснення витрат як з державного, так і з місцевого бюджетів, приходжу до висновку, що більш обґрунтованою видається позиція О.О. Дудорова, оскільки діянням, яке безпосередньо може призвести до здійснення витрат не за їх цільовим призначенням є передача розпорядником платіжного доручення органам Державного казначейства, що й буде підставою виплати коштів з бюджету.

У науці кримінального права України з питання класифікації складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 210 КК України, за особливостями його конструкції, можна виділити два підходи.

В основу одного з них покладено точку зору, при якій даний злочин визначається як злочин з формальним складом (прихильники: П.П. Андрушко [2, с. 420, 421], О.О. Дудоров [3, с. 585], В.М. Киричко, О.І. Перепелиця, В.Я. Тацій [4, с. 208], М.І. Мельник, М.І. Хавронюк [5, с. 28], Н.О. Гудорова [6, с. 106], В.Г. Кочерга, Є.В. Фесенко [7, с. 93]. Стосовно ж іншого підходу, то на думку В.О. Кузнецова, М.П. Стрельбицького та В.К. Гіжевського [8, с. 164], порушення законодавства про бюджетну систему України є злочином з матеріальним складом, при цьому аргументи на користь саме такого розуміння даного злочину цими науковцями не наводяться.

На думку автора, більш виправданим є перший підхід. Причини цього наступні. Використання бюджетних коштів у відпо-

відному розмірі, незалежно від криміналізованої законодавцем форми такого використання, є одночасно і характеристикою самого діяння, і наслідком, що полягає у дисбалансі доходів (надходжень) і видатків (витрат) бюджету. Тобто такий наслідок, у розглядуваному злочині, презюмується законодавцем, а оскільки він фактично збігається у часі з діянням, необхідності у його спеціальному доведенні немає. Інших будь-яких наслідків як обов'язкової ознаки даного злочину кримінальний закон не встановлює, а тому порушення бюджетного законодавства України слід визнавати злочином з формальним складом.

Отже, наведене дає підстави підтримати підходи науковців, які злочин, передбачений ст. 210 КК України, визнають злочином з формальним складом. У всіх своїх формах, що визначені у чинній редакції ч. 1 ст. 210 КК України, цей злочин визнається закінченим з моменту, коли орган державного казначейства, перевіривши платіжне доручення і підтвердні документи, оплатив рахунок розпорядника або одержувача бюджетних коштів. Тобто у момент, коли відбувся рух бюджетних коштів з рахунку органу Державного казначейства на поточний рахунок їх одержувача, про що є відповідні/необхідні документи/відмітки, як щодо нецільового використання коштів, здійснення видатків з перевищенням або без встановлених бюджетних призначень, так і при наданні кредитів з бюджету. Лише оформлення і передачі таких платіжних доручень органам Державного казначейства для визнання зазначеного злочину закінченим не достатньо. Тому у випадку передачі платіжного доручення органам Державного казначейства вчинене за певних підстав може утворювати замах на цей злочин (закінчений або незакінчений). Водночас прийняття уповноваженою особою рішення про використання коштів без направлення платіжного доручення до органів Державного казначейства для оплати слід за певних умов визнавати готуванням до злочину.

Саме ж платіжне доручення, тобто розрахунковий документ, який містить доручення платника банку або іншій установі

– члену платіжної системи, що його обслуговує, здійснити переказ визначеної в ньому суми коштів зі свого рахунка на рахунок одержувача, виступає засобом вчинення злочину, передбаченого ст. 210 КК України. Інші документи, які використовуються винною особою і які можуть обумовлювати видачу самого платіжного доручення (договори, акти виконаних робіт накладні, рахунки-фактури тощо), у випадку їх підроблення та використання, також можуть виступати засобами вчинення даного злочину. Зазначене підроблення за відповідних підстав має отримувати додаткову кваліфікацію за відповідною частиною ст. 366 КК України.

Оскільки суспільно небезпечні наслідки (як окремих елементів (ознак) складу злочину) у ст. 210 КК України прямо не передбачено, то заподіяна вчиненням цього злочину матеріальна шкода може отримувати самостійну кримінально-правову оцінку або враховуватися при призначенні покарання за такий злочин. Наприклад, внаслідок нецільового використання бюджетних коштів не відбулося фінансування капітального ремонту соціально-важливого об'єкта на території певної територіальної громади, внаслідок чого об'єкт ще більше зруйнувався. Враховуватися такі наслідки можуть при призначенні покарання за злочин, передбачений ст. 210 КК України.

Література:

1. Андрушко П.П. Коментар до ст.210 Кримінального кодексу України // Юридичний вісник України. – 12 – 18 січня 2002 р. – №2 (342). – С.26 – 32.
2. Науково – практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. – К.: А.С.К., 2005. – 848 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-е вид., перероб. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.
4. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-є вид.,

АНОТАЦІЯ

У статті на основі аналізу наукових робіт досліджуються питання, щодо юридичної оцінки наслідків дій спрямованих на порушення бюджетного законодавства України та їх вплив на кваліфікацію таких дій особи.

SUMMARY

The article, on the basis of research works analysis, investigates issues concerning the consequences of actions aimed at violation of the budget legislation of Ukraine, as well as their influence on the characterization of such actions of a person through criminal law.

переробл. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 624 с.

5. Мельник Н. И., Хавронюк Н.И. Уголовная ответственность за нарушения бюджетного законодательства // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1997. – № 11. – С. 25 – 33.

6. Гуторова Н.А. Преступления в сфере хозяйственной деятельности. Раздел VII Особенной части Уголовного кодекса Украины с научно-практическим коммен-

тарием / Н.А. Гуторова– Х.: ООО «Одиссей», 2003. – 256 с.

7. Кочерга В., Фесенко Є. Законопроект, який став законом // Право України. – 1998 – №7. – С. 91 – 95.

8. Кримінальне право України: Загальна та Особлива частини: Навч. посіб. / В.О. Кузнецов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіжевський.- К.: Істина, 2005. – 380 с.